

Rozdział IV. Ochrona gatunkowa zwierząt

1. Cele i rodzaje ochrony

„Zanim środowisko naturalne zostanie zagospodarowane zgodnie z wymaganiami ekorozwoju i zanim zostanie ono zabezpieczone pod względem sanitarnym zgodnie z potrzebami ochrony zdrowia i życia ludzkiego, pierwszym zadaniem stojącym przed ekologami i prawnikami jest ratowanie tego, co w środowisku nie uległo jeszcze zniszczeniu i zabezpieczenie go przed dalszą dewastacją oraz rewaloryzacja i restytucja szkód”¹.

Naukowcy zajmujący się różnorodnością biologiczną twierdzą, że skalę współczesnego ginięcia gatunków można porównać do wielkich masowych wymierań, jakie sześciokrotnie następowały w historii naszej planety. Przyczyną nie jest jednak kolejna kosmiczna katastrofa, ale działalność człowieka². Wymieranie gatunków nie ominęło także Polski. W ciągu ostatnich 150 lat, tylko spośród fauny kręgowców, ubyło około 15 gatunków. W celu zachowania zagrożonego wyginięciem świata roślin i zwierząt wprowadzono ich ochronę gatunkową, której istotą jest objęcie prawną ochroną wszystkich osobników należących do ginących gatunków i prawny zakaz ich pozyskiwania, polowania na nie oraz handlu nimi zarówno w stanie żywym, jak też w formie eksponatów (np. wypchanych zwierząt)³.

Ochrona gatunkowa zwierząt dziko żyjących ma w Europie wielowiekową tradycję. W Polsce przepisy ochronne dotyczące niektórych gatunków zwierząt, m.in. bobra i tura wprowadzono już na przełomie XI i XII wieku, a więc jeszcze w średniowieczu. W kolejnych stuleciach rozszerzano je o kolejne gatunki: żubra, tarpana, łosia, sokoła wędrownego, łabędzia niemego itd⁴. Teoretyczne fundamenty prawnej ochrony gatunkowej zostały opracowane przez Jana Gwalberta Pawlikowskiego. „Wskazał on, że chodzi o ochronę ze względów pozagospodarczych, omówił różne sposoby ochrony i stopnie intensywności (ochrona ścisła i częściowa), podkreślił znaczenie pośrednich metod w postaci ochrony miejsc bytowania roślin i zwierząt z gatunków chronionych, zwrócił wreszcie uwagę, że bardzo ważną rzeczą jest należyte unormowanie sankcji karnych, gdyż lekkie kary nie odstraszą, a poza tym spotkać się można z małym zrozumieniem u sędziów szkodliwości czynu

¹ J. Machowski, *op. cit.*, s. 261.

² K. Spalik, *Jak zapobiegać spadkowi różnorodności biologicznej Ziemi*, [w:] *Biologia*, red. A. Jerzmanowski, Warszawa 2002, s. 245.

³ R. Dzwonkowski, *Podręczny leksykon przyrody polskiej*, Warszawa 2001, s. 252.

⁴ Z. Głowaciński, *Ochrona zwierząt w Polsce*, <http://www.iop.krakow.pl/pckz/default.asp?nazwa=ozwi&je=pl>.

i stosowaniem kar niższych”⁵. Podstawy obejmowania poszczególnych gatunków zwierząt ochroną w Polsce stworzyła pierwsza polska ustawa z dnia 10 marca 1934 r. o ochronie przyrody⁶. Czynił to naczelny organ ochrony przyrody, jakim wówczas był Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego⁷. „W okresie międzywojennym na podstawie ustawy o ochronie przyrody z 1934 r. wprowadzono zarządzeniami ochronę: żółwia w 1935 r. i żubra w 1938 r. W roku 1985 ochrona obejmowała 19 gatunków ssaków, 28 gatunków ptaków, 13 gatunków owadów, 6 gatunków płazów, 4 gatunki ryb, 3 gatunki gadów. Od roku 1995 na podstawie rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 6 stycznia 1995 r. w sprawie gatunkowej ochrony zwierząt, wydanego na podstawie nowej już ustawy z 1991 r. o ochronie przyrody, ochrona gatunkowa objęła: 27 gatunków ssaków, 21 gatunków ptaków, 30 gatunków owadów, 7 gatunków płazów, 21 gatunków ryb i 3 gatunki gadów”⁸. Obecnie w Polsce ochroną gatunkową objętych jest około 750 gatunków zwierząt, z tego około 530 gatunków (70,7%) należy do kręgowców, a 220 (29,3%) do bezkręgowców⁹.

Ochrona gatunkowa jest istotną formą ochrony przyrody w Polsce. Jej założenia określa obecnie ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁰. Art. 46 u.o.p. stanowi, że „ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej”.

Przyczyny ginienia gatunków są różne, zatem metody i formy ochrony muszą być zróżnicowane¹¹. Rośliny, zwierzęta i grzyby gatunków zagrożonych wyginięciem w środowisku przyrodniczym podlegają ochronie *ex situ* m.in. w ogrodach zoologicznych, ogrodach botanicznych lub bankach genów, a ochrona ta powinna zmierzać do przywrócenia osobników tych gatunków do środowiska naturalnego. „Ochrona *ex situ* polega na ochronie

⁵ W. Radecki, *Szczególne formy ochrony przyrody*, [w:] *Prawo ochrony przyrody. Komentarz*, red. J. Sommer, Wrocław 1997, s. 137.

⁶ Dz. U. Nr 31, poz. 274.

⁷ W. Radecki, *Szczególne formy...*, s. 137.

⁸ J. Boć, E. Samborska-Boć, *Ochrona gatunkowa zwierząt*, [w:] *Ochrona środowiska*, J. Boć, K. Nowacki, E. Samborska-Boć, Wrocław 2008, s. 264.

⁹ Z. Głowaciński, *op. cit.*, <http://www.iop.krakow.pl/pckz/default.asp?nazwa=ozwi&je=pl>.

¹⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220.

¹¹ K. Spalik, *op. cit.*, s. 256.

gatunków roślin, zwierząt i grzybów poza miejscem ich naturalnego występowania”¹². Przeciwstawieniem ochrony *ex situ* jest ochrona *in situ*, będąca ochroną gatunków roślin, zwierząt i grzybów, a także elementów przyrody nieożywionej, w miejscach ich naturalnego występowania¹³. Ponadto w art. 5 pkt 4, 5 i 9 u.o.p. ustawodawca wyróżnia także ochronę gatunkową:

- 1) ścisłą – polegającą na całkowitym i trwałym zaniechaniu bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków – na całorocznej ochronie należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju¹⁴,
- 2) częściową – polegającą na możliwości redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników gatunków roślin, zwierząt i grzybów lub ich części¹⁵,
- 3) czynną – polegającą na stosowaniu, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów; w rozumieniu ochrony czynnej podejmowane są zabiegi ochrony gatunku¹⁶.

Ustalenie wykazu gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, z wyodrębnieniem gatunków wymagających ochrony ścisłej, częściowej, czynnej, ich zakresów, w tym dopuszczalności pozyskiwania okazów gatunków, ochrony polegającej na wyznaczeniu stref ochronnych, a także odnoszących się do nich zakazów postępowania oraz dozwolonych prawem odstępstw od nich następuje co do zasady w drodze rozporządzenia wydawanego przez ministra właściwego do spraw środowiska¹⁷.

Zgodnie z powyższym, uregulowanie szczegółowe w zakresie ochrony dziko występujących zwierząt, ustawodawca pozostawił ministrowi właściwemu do spraw środowiska. Został on upoważniony do wydania w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa rozporządzeń, w których określi gatunki objęte ochroną, rodzaj i sposób ochrony tych gatunków w tym wielkość strefy ochronnej (ustalanej w celu ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową)¹⁸.

Gatunki dziko występujących zwierząt objętych ochroną, w obowiązującym porządku prawnym, wyliczone są w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r.

¹² U. Szymańska, E. Zębek, *Prawo i ochrona środowiska – prawne, ekonomiczne, ekologiczne i techniczne aspekty ochrony środowiska naturalnego*, Olsztyn 2008, s. 198.

¹³ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 255.

¹⁴ Zgodnie z art. 5 pkt 9 u.o.p.

¹⁵ Zgodnie z art. 5 pkt 4 u.o.p.

¹⁶ Zgodnie z art. 5 pkt 5 u.o.p.

¹⁷ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 256.

¹⁸ Por. B. Rakoczy, B. Wierzbowski, *Podstawy prawa ochrony środowiska*, Warszawa 2005, s. 156.

w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną¹⁹. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną²⁰ określa również sposoby realizacji ochrony oraz stosowane ograniczenia, zakazy i nakazy, w szczególności:

- 1) gatunki dziko występujących zwierząt objętych ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej, zwierząt objętych ochroną częściową, zwierząt objętych ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania, ptaków, które mogą być sprzedawane, transportowane i przetrzymywane w celach handlowych, jeżeli zostały legalnie upolowane, zwierząt wymagających ustalenia stref ochronnych ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania,
- 2) zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków zwierząt i odstępstwa od tych zakazów,
- 3) sposoby ochrony poszczególnych gatunków zwierząt, w tym wielkość stref ochronnych²¹.

Podstawowym miernikiem wprowadzenia gatunku na listę zwierząt chronionych jest stopień zagrożenia. Ocenia się je biorąc pod uwagę przede wszystkim wielkość populacji, wielkość zamieszkanego przez populację areалу, zdolność odradzania się populacji, stan podstawowych siedlisk oraz tempo zmian środowiskowych i populacyjnych. Brane pod uwagę są także inne motywy przemawiające za ochroną gatunków, takie jak: biocenotyczne, gospodarcze, naukowe, edukacyjne, etyczne, estetyczne, historyczne i kulturowe. Tym samym chroni się nie tylko gatunki rzadkie i ginące, ale w dużej mierze również osobniki pospolite, jeszcze względnie bezpieczne²².

Na czas określony ochronę gatunkową zwierząt, które nie znalazły się w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną²³, a ich sytuacja na terenie danego województwa (rzadkość występowania lub zagrożenie) wymaga jej zastosowania, może na obszarze swojego działania, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, wprowadzić także regionalny dyrektor ochrony środowiska²⁴. Legitymacja regionalnego dyrektora ochrony środowiska, wynikająca z art. 53 u.o.p. obejmuje ponadto wprowadzanie właściwych zakazów, a także odstępstw od zakazów dotyczących ochrony poszczególnych gatunków

¹⁹ Dz. U. Nr 220, poz. 2237.

²⁰ Dz. U. Nr 220, poz. 2237.

²¹ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 259.

²² Z. Głowaciński, *op. cit.*, <http://www.iop.krakow.pl/pckz/default.asp?nazwa=ozwi&je=pl>.

²³ Dz. U. Nr 220, poz. 2237.

²⁴ Zgodnie z art. 53 u.o.p.

flory i fauny. „Obszar właściwości regionalnego dyrektora ochrony środowiska obejmuje całe województwo, a więc koordynacja działań z zakresu przyrody, jak i rola prawodawcza regulacji nakazowo-zakazowych w formie aktów prawa miejscowego w jego ochronę ma charakter obiektywny i ogólny, skutecznie eliminując ewentualne różnice interesów poszczególnych jednostek samorządowych, a sprzeczne z interesami ochrony przyrody”²⁵. Podejmowanie działań w celu ratowania zagrożonych wyginieciem gatunków jest bowiem wyrazem troski o utrzymanie walorów przyrody w stanie niezmienionym.

2. Regulacje prawne gatunkowej ochrony zwierząt

Ważnym i niezbędnym narzędziem służącym ochronie gatunkowej zwierząt, są przepisy prawne, które wprowadzają obostrzenia postępowania z tymi zwierzętami. W myśl art. 52 ust. 1 u.o.p.²⁶, w stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową, mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) „umyślnego zabijania, okaleczania i chwytania, a także transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, chowu i hodowli, jak również posiadania żywych zwierząt,
- 2) zbierania, przetrzymywania i posiadania okazów gatunków,
- 3) umyślnego niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych,
- 4) niszczenia ich siedlisk i ostoi,
- 5) niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień,
- 6) wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj,
- 7) wybierania, posiadania i przechowywania wydmuszek,
- 8) preparowania okazów gatunków,
- 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny okazów gatunków,
- 10) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków,
- 11) umyślnego płoszenia i niepokojenia,
- 12) fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich spłoszenie lub niepokojenie,
- 13) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca,
- 14) przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych”.

²⁵ <http://www.dolnyslask.wroc.pl/pliki/XDFST/UE/XDFST-RDOS.pdf>.

²⁶ Tekst. jedn. Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220.

W przypadku braku rozwiązań alternatywnych, w sytuacji gdy nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową, zgodnie z art. 52 ust. 2 u.o.p. mogą zostać wprowadzone odstępstwa od powyższych zakazów dotyczące:

- 1) „usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków,
- 2) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne,
- 3) chwytania na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania,
- 4) chwytania zwierząt rannych i osłabionych w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt,
- 5) zapobiegania poważnym szkodom, w szczególności w gospodarstwach rolnych, leśnych lub rybackich,
- 6) pozyskiwania okazów gatunków, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. c u.o.p., przez podmioty, które uzyskały zezwolenie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska na to pozyskiwanie,
- 7) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków, o których mowa w pkt 6,
- 8) zbierania i przechowywania piór ptaków”.

Wartą zaznaczenia, zdaniem K. Biernata jest zasada, iż chwytanie lub zabijanie dziko występujących zwierząt, objętych ochroną częściową, zgodnie z art. 54 u.o.p. nie może być wykonywane przy użyciu urządzeń, sposobów lub metod działających na dużą skalę lub niewybiórczo, które mogą powodować lokalny zanik lub poważne zaburzenia populacji tych zwierząt, w szczególności przy użyciu:

- 1) „oślepionych lub okaleczonych zwierząt jako wabików,
- 2) urządzeń odtwarzających głosy zwierząt,
- 3) urządzeń elektrycznych lub elektronicznych, mogących zabijać lub ogłuszać,
- 4) sztucznych źródeł światła,
- 5) luster i innych urządzeń oślepiających,
- 6) urządzeń wizyjnych ułatwiających strzelanie w nocy, w tym powiększających lub przetwarzających obraz oraz oświetlających cel,
- 7) materiałów wybuchowych,

- 8) sieci działających niewybiórczo,
- 9) pułapek działających niewybiórczo,
- 10) kusz,
- 11) trucizn lub przynęt zatrutych albo zawierających środki usypiające,
- 12) gazów i dymów stosowanych do wypłaszania,
- 13) automatycznej lub półautomatycznej broni z magazynkiem mieszczącym więcej niż dwa naboje,
- 14) statków powietrznych,
- 15) pojazdów silnikowych w ruchu,
- 16) siodeł, lepów i haków,
- 17) łodzi prowadzonych z prędkością większą niż 5 kilometrów na godzinę²⁷.

Prawodawca w u.o.p. przewiduje możliwość zwalniania od zakazów i obostrzeń ustanowionych w akcie wprowadzającym ochronę gatunkową²⁸. Ograniczenia wprowadzonej ochrony gatunkowej, zarówno ścisłej, jak i częściowej, mogą stanowić konsekwencję decyzji Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska²⁹, a na odpowiednim obszarze działania, także regionalnego dyrektora ochrony środowiska³⁰. Niektóre zakazy ustanowione w stosunku do objętych ochroną gatunkową zwierząt, nie obowiązują bowiem osób posiadających specjalne zezwolenie wydawane przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska lub właściwego regionalnego dyrektora ochrony środowiska³¹. Wydawane w formie aktu administracyjnego zezwolenia uprawniają do pozyskiwania zwierząt chronionych oraz do innych czynności podlegających ograniczeniu, zakazowi lub nakazowi³². Działania te nie mogą jednak prowadzić do zagrożenia dziko występujących populacji chronionych gatunków zwierząt, a zezwolenie może być wydane wyłącznie w przypadku braku rozwiązań

²⁷ K. Biernat, *Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów*, [w:] *Polskie prawo ochrony przyrody*, red. J. Ciechanowicz-McLean, Warszawa 2006, s. 66-67.

²⁸ W. Radecki, *Szczególne formy...*, s. 145.

²⁹ Utworzony na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 190, poz. 1227) centralny organ administracji rządowej ds. ochrony środowiska oraz ochrony przyrody, podległy ministrowi właściwemu ds. środowiska, wykonujący swoje zadania przy pomocy Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

³⁰ Utworzony na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 190, poz. 1227) organ administracji rządowej niezespolonej, realizujący zadania przewidziane w ustawach na obszarze województwa, przy pomocy regionalnej dyrekcji ochrony środowiska.

³¹ Zgodnie z art.56 ust. 1 i 2 u.o.p.

³² J. Boć, E. Samborska-Boć, *Ochrona gatunkowa...*, s. 265.

alternatywnych³³. „Zezwolenie powinno m.in. określać jego zakres, dozwolone sposoby pozyskiwania, czas i miejsce wykonywania zamierzonych czynności”³⁴.

W myśl art. 57 u.o.p. do zadań Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska należy również opracowywanie programów ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków roślin, zwierząt i grzybów. W programach takich Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska powinien opisać sposoby prowadzenia działań ochronnych zmierzających do odbudowy populacji zagrożonych wyginięciem gatunków, określić czas i miejsce wykonywania działań ochronnych, wskazać odpowiedzialnego za wykonanie tych działań, jak również zamieścić informacje o kosztach i źródłach finansowania.

Na organach ochrony przyrody, zgodnie z art. 59 u.o.p. ciąży ponadto obowiązek inicjowania i wspierania badań naukowych, które w stosunku do zwierząt, obejmują swym zakresem m.in.:

- 1) „ochronę siedlisk zwierząt objętych ochroną gatunkową,
- 2) ochronę zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia oraz siedlisk położonych na trasach wędrówek, a także miejsc ich zimowania lub gniazdowania,
- 3) ustalanie zmienności liczebności populacji gatunków zwierząt,
- 4) opracowanie i doskonalenie sposobów zapobiegania szkodom powodowanym przez zwierzęta objęte ochroną gatunkową,
- 5) opracowanie i doskonalenie sposobów zapobiegania przypadkowemu chwytaniu lub zabijaniu zwierząt objętych ochroną gatunkową,
- 6) określanie wpływu niekorzystnych skutków zanieczyszczenia chemicznego na liczebność populacji zwierząt objętych ochroną gatunkową”.

Postępująca degradacja środowiska sprawia, że wpisanie zagrożonego gatunku na listę gatunków chronionych nie zawsze jest wystarczające. Zakazy płoszenia, czy zabijania zwierząt przestają być skuteczne, gdy niszczone jest środowisko, w którym bytują³⁵. W celu ratowania zagrożonych wyginięciem gatunków zwierząt objętych ochroną gatunkową organy ochrony przyrody zobowiązane są do podejmowania działań polegających na przenoszeniu takich gatunków do innych miejsc, eliminowaniu przyczyn ich zagrożenia, podejmowaniu ochrony *ex situ* oraz tworzenia warunków do ich rozmnażania³⁶. Strefy ochrony mogą obejmować ostoje, miejsca rozrodu i regularnego przebywania niektórych zwierząt objętych

³³ Zgodnie z art. 56 u.o.p.

³⁴ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 259.

³⁵ U. Szymańska, E. Zębek, *op. cit.*, s. 198.

³⁶ Zgodnie z art. 60 u.o.p.

ochroną gatunkową³⁷. Ustala i likwiduje je regionalny dyrektor ochrony środowiska w drodze decyzji administracyjnej. Na granicach stref należy umieszczać stosowne tablice informacyjne. Zgodnie z art. 60 ust. 6 u.o.p. w strefach ochronnych zabrania się m.in.: przebywania osób, z wyjątkiem właściciela nieruchomości objętej strefą ochronną oraz osób sprawujących zarząd i nadzór nad obszarami objętymi strefą ochrony, oraz osób wykonujących prace na podstawie umowy zawartej z właścicielem lub zarządcą, dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków, czy też wznoszenia obiektów, urządzeń i instalacji. Możliwe jednak jest odstępianie od tych zakazów, na podstawie, wydanego przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska, zezwolenia³⁸.

Import i eksport gatunków chronionych również objęty jest pewnymi obostrzeniami. Przewożenie przez granicę państwa zwierząt należących do gatunków podlegających ograniczeniom na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej³⁹ wymaga, co do zasady zezwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw środowiska. Rozwiązanie to, jak wskazuje A. Lipiński, jest konsekwencją przyjęcia, zarówno przez Polskę, jak i Unię Europejską, konwencji z dnia 3 marca 1973 r. o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem⁴⁰. Obowiązkiem jej stron jest podejmowanie wszelkich działań mających na celu realizację przewidzianych w konwencji wymagań, przede wszystkim w drodze stanowienia i stosowania prawa (kontrola obrotu międzynarodowego, nakładanie sankcji karnych, orzekanie o konfiskacie i wywozie), szkolenia służb celnych i granicznych, budowy przygranicznych schronisk dla zwierząt itd⁴¹. W Polsce konieczne zezwolenia wydaje na wniosek minister właściwy do spraw środowiska, po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody, stosując ujednolicone procedury (np. posługując się drukami według ustalonych wzorów). Przesłanką odmowy wydania zezwolenia jest m.in. wskazanie, że wniosek złożył importer, eksporter lub reeksporter, który do 3 lat wstecz był prawomocnie skazany za przestępstwo mające związek z przewożeniem przez granicę państwa zwierząt (roślin) gatunków chronionych⁴².

³⁷ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 259.

³⁸ Zgodnie z art. 60 ust. 6-7 u.o.p.

³⁹ Zob. Rozporządzenie Rady (WE) Nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dziko żyjących zwierząt i roślin poprzez regulację obrotu nimi (Dz. Urz. L 61, z dn. 3.03.1997 r., str. 1); Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 865/2006 z dnia 4 maja 2006 r. ustalające szczegółowe zasady dotyczące wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) Nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dziko żyjących zwierząt i roślin poprzez regulację obrotu nimi (Dz. Urz. L 166, z dn. 19.06.2006 r.).

⁴⁰ Dz. U. z 1991 r. Nr 27, poz. 112-113; tzw. konwencja waszyngtońska lub CITES.

⁴¹ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 262.

⁴² A. Lipiński, *ibidem*, s. 262; zgodnie z art. 61 u.o.p.

Posiadanie, a także hodowla, żywych zwierząt gatunków wymienionych w załącznikach A i B rozporządzenia Rady (WE) Nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, zaliczonych do płazów, gadów, ptaków lub ssaków pociąga za sobą obowiązek pisemnego zgłoszenia ich do rejestru prowadzonego przez właściwego miejscowo starostę. Obowiązek ten nie dotyczy natomiast:

- 1) ogrodów zoologicznych,
- 2) przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie handlu wspomnianymi zwierzętami,
- 3) czasowego przetrzymywania zwierząt w celu leczenia i rehabilitacji⁴³.

Obowiązek zgłoszenia do rejestru lub wykreślenia z niego powstaje z dniem nabycia (zbycia, wwozu do kraju, wywozu za granicę państwa), wejścia w posiadanie zwierzęcia, jego utraty lub śmierci. Wniosek w tej sprawie powinien być złożony w terminie 14 dni od powstania obowiązku. Dokonanie wpisu jest potwierdzane zaświadczeniem wydanym przez starostę. Przedsiębiorca prowadzący handel wspomnianymi gatunkami zwierząt winien posiadać dokument legalizacji ich posiadania i przekazać go wraz ze sprzedawanym zwierzęciem⁴⁴.

Zasadnym, zdaniem K. Biernata, staje się pytanie jakie jest uzasadnienie celowościowe zgłaszania do rejestru niektórych zwierząt. Zdawać by się bowiem mogło, że czynność ta jest najzupełniej zbędna, a co najmniej niepraktyczna. Państwo jednak „z pełną świadomością ingeruje w relacje właścicielskie (lub inne prawa rzeczowe) na styku człowiek-zwierzę. Na co dzień jednak nie zdajemy sobie sprawy, dlaczego tak się dzieje. Jaka jest tego przyczyna? Otóż to sam człowiek doprowadził do tego, iż bez administracyjnej reglamentacji obrotu zwierzętami w niedługim czasie faktycznie utraciłby on „przedmiot obrotu”, jakim jest samo zwierzę. Stać się to może z racji nieznanego dość szeroko faktu, iż nielegalny handel gatunkami dzikich roślin i zwierząt stanowi dla nich zagrożenie ostatecznego wyginięcia”⁴⁵.

J. Boć i E. Samborska-Boć zauważają, że ochrona gatunkowa zwierząt regulowana jest w polskim porządku prawnym także przez ustawę z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym⁴⁶ (dalej jako u.r.ś.). „Przedmiotem regulacji są tu m.in. sprawy prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej, wprowadzania do wód gatunków nie występujących dotychczas, szczegółowe warunki połowu, ochrony i obrotu rybami i rakami, wydawania indywidualnych zezwoleń uprawniających do podejmowania czynności zakazanych

⁴³ Zgodnie z art. 64 ust. 1-3 u.o.p.

⁴⁴ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 263.

⁴⁵ K. Biernat, *Ochrona gatunkowa...*, s. 73.

⁴⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2009 r., Nr 189, poz. 1471.

prawem⁴⁷. Jak stanowi art. 1 u.r.ś.: „ustawa określa zasady i warunki ochrony, chowu, hodowli i połowu ryb w powierzchniowych wodach śródlądowych, w wodach znajdujących się w urządzeniach wodnych oraz w obiektach przeznaczonych do chowu i hodowli ryb”.

Wprowadzenie do środowiska gatunków ryb, które nie występują w Polsce, wymaga zezwolenia ministra właściwego do spraw rolnictwa. Chów, hodowlę i połów ryb może prowadzić uprawniony do rybactwa, tj. właściciel lub posiadacz gruntów pod wodami stojącymi lub stawami oraz władający obwodem rybackim na podstawie umowy, którą zawarł z właścicielem wody⁴⁸. Uprawniony do rybactwa jest obowiązany do prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej oraz do udokumentowania podejmowanych działań związanych z tą gospodarką⁴⁹. „Racjonalna gospodarka polega na wykorzystaniu produkcyjnych możliwości wód, w sposób zmierzający do poprawy jakości środowiska”⁵⁰.

Ustawodawca w u.r.ś. dopuszcza tzw. amatorski połów ryb, wykonywany w ramach ogólnych zasad ustawy. „Za amatorski połów ryb uważa się pozyskiwanie ich wędką lub kuszą”⁵¹. Amatorski połów może uprawiać osoba posiadająca, wydany przez starostę, po wcześniejszym przeprowadzeniu egzaminu ze znajomości ochrony i połowu ryb, dokument uprawniający do takiego połowu. Dodatkowo jeżeli połów odbywa się w wodach uprawnionego do rybactwa, konieczne jest również jego zezwolenie⁵².

W ramach ochrony ryb u.r.ś. wprowadza liczne zakazy dotyczące zarówno sposobu połowu, jak i wymiarów pozyskiwanych ryb, okresów ochronnych. Ponadto w myśl art. 8 ust. 2 u.r.ś. zabrania się pozyskiwania ikry ryb o wymiarach ochronnych, a także będących w okresie ochronnym, oraz niszczenia ikry złożonej na tarliskach i krześliskach. Ryby złowione z naruszeniem przepisów u.r.ś., jeżeli są żywe, z zachowaniem zasad niezbędnej staranności niezwłocznie wypuszcza się do tego samego łowiska⁵³.

„W miejscach szczególnie przydatnych do prowadzenia chowu i hodowli ryb mogą być ustanowione obręby hodowlane, w ramach obwodu rybackiego lub poza nim. W ramach obwodu rybackiego, w wodach, w których znajdują się miejsca stałego tarła oraz rozwoju narybku gromadnego zimowania, bytowania i przepływu ryb, mogą być ustanowione obręby ochronne. W obrębach ochronnych zabrania się połowu oraz czynności szkodliwych dla ryb,

⁴⁷ J. Boć, E. Samborska-Boć, *Ochrona gatunkowa...*, s. 265.

⁴⁸ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 218.

⁴⁹ B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 98.

⁵⁰ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 218.

⁵¹ B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 98.

⁵² Zgodnie z art. 7 u.r.ś.

⁵³ B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 99.

a w szczególności naruszania urządzeń tarliskowych, dna zbiorników i roślinności wodnej, uprawiania sportów motorowodnych i urządzania kąpielisk”⁵⁴.

Kontrolę przestrzegania u.r.ś. oraz wydanych na jej podstawie przepisów sprawuje Państwowa Straż Rybacka, podległa wojewodzie⁵⁵.

Zachowanie dziko żyjących gatunków, zwłaszcza ginących i zagrożonych wyginięciem oraz utrzymanie różnorodności gatunkowej i genetycznej to główne przesłanki ochrony gatunkowej zwierząt⁵⁶. Ochrona gatunkowa nie zabezpiecza jednak przed czynnikami, które totalnie niszczą podstawy egzystencji danego gatunku, np. zanieczyszczeniem wód i atmosfery, degradacją gleb, chemizacją rolnictwa. „Złudzeniem byłoby przekonanie, że ochrona gatunkowa rozwiąże całkowicie kwestię ochrony gatunków. Zagrożeniem dla gatunków jest bowiem nie tyle pozyskiwanie pojedynczych okazów (aczkolwiek takich szkodliwych działań lekceważyć nie wolno), ile oddziaływania cywilizacyjne na siedliska rzadkich i zagrożonych zwierząt oraz roślin”⁵⁷. Ta strefa zagrożeń może być rozwiązana jedynie w warunkach prowadzenia przez państwo i administrację terenową właściwej polityki środowiskowej i proekologicznej gospodarki przestrzennej. Sama ochrona gatunkowa ma z założenia oddziaływać na świadomość społeczną i mobilizować społeczeństwo do działań zapobiegawczych, gdy wybranym przedstawicielom naszej fauny i flory grozi niebezpieczeństwo zagłady. Nie zapominajmy bowiem, że ponosimy moralną odpowiedzialność wobec przyszłych pokoleń, które mają prawo, tak samo jak my, żyć w świecie harmonijnym i bogatym w zasoby naturalne. Wszystkie gatunki roślin i zwierząt należą do wspólnego dziedzictwa, podobnie jak zabytki historyczne i dzieła sztuki. Nawet jeżeli człowiek nie zawsze czerpie bezpośrednio korzyści materialne ze wszystkich gatunków, to jego moralnym obowiązkiem wobec przyszłych pokoleń jest ochrona całej przyrody⁵⁸. Los wielu gatunków w dużej mierze zależy bowiem od naszego stosunku do przyrody.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 219; zob. art. 22 ust. 2 u.r.ś.

⁵⁶ G. Kowalewski, G. Wiśniewski, *Ekologia z ochroną i kształtowaniem środowiska*, Warszawa 2000, s. 220.

⁵⁷ W. Radecki, *Szczególne formy...*, s. 138.

⁵⁸ B. De Wetter, *Zwierzęta. Zagrożone gatunki*, Zielona Góra 2006, s. 15.

3. Kwestia ogrodów zoologicznych i ośrodków rehabilitacji zwierząt

Przy wyjątkowym zagrożeniu populacji lub gatunku coraz częściej stosowany jest drastyczny krok, polegający na przeniesieniu osobników do niewoli w celu ich ochrony⁵⁹. Niektóre ginące gatunki zwierząt hoduje się w ogrodach zoologicznych, często w ramach współpracy międzynarodowej⁶⁰. Zachowane w ten sposób gatunki wprowadza się ponownie do biocenozy, gdzie niegdyś występowały. Zdaniem bowiem A. S. Pullina „największym problemem natury ogólnej w wypadku ochrony przyrody jest to, że ma ona sens tylko wtedy, gdy gatunki są zachowywane w kontekście ich naturalnego siedliska. Celem ochrony jest zachowanie całości, wraz ze wszystkimi skomplikowanymi zależnościami, a nie tylko izolowanych fragmentów. W związku z tym, w długoterminowej perspektywie, ochrona *ex situ* nie może być sama w sobie uważana za ochronę gatunków i może być usprawiedliwiona jedynie wtedy gdy jej głównym celem jest reintrodukcja”⁶¹. W ten sposób uratowano m.in. żubra, konia Przewalskiego i kilka innych okazów⁶².

„Pierwsze ogrody zoologiczne zaczęły powstawać już w czasach starożytnych. Królowie oraz ludzie zamożni i wpływowi urządzali w swoich posiadłościach ogrody roślinne i zwierzęce, które stanowiły rozrywkę, punkt honoru oraz obiekt ich dumy. Informacja o pierwszym zwierzyńcu założonym przez cesarza Chińskiego Wu-Wanga pochodzi z 1150 roku p.n.e. Celem tego zwierzyńca było zapoznanie publiczności z ciekawymi okazami fauny świata. W latach 2000 p.n.e. znane już były ogrody zoologiczne w Chinach, Egipcie, Asyrii. Wyprawy krzyżowe w XI-XIII wieku, a także odkrycie Ameryki w 1492 roku oraz cała epoka wielkich odkryć geograficznych przyczyniły się do wielkiego postępu w rozwoju europejskich ogrodów zoologicznych. Pierwszym ogrodem zoologicznym o charakterze edukacyjnym dostępnym dla ogółu publiczności był paryski ogród (Jardin des Plantes), którego olbrzymi sukces przyczynił się do zapoczątkowania tworzenia innych ogrodów zoologicznych w dużych miastach. (...) W Polsce pierwszy zwierzyniec w Wilanowie, posiadał król Jan III Sobieski, bogaty zarówno w okazy krajowe, jak i zagraniczne m.in. kazuary”⁶³.

⁵⁹ A. S. Pullin, *Biologiczne podstawy ochrony przyrody*, Warszawa 2005, s. 249.

⁶⁰ Hodowla ginących gatunków zwierząt prowadzona jest we współpracy wszystkich zainteresowanych danym gatunkiem ogrodów zoologicznych i odbywa się w ramach skoordynowanych programów rozrodu – http://www.zoo.wroclaw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=248.

⁶¹ A. S. Pullin, *op. cit.*, s. 249.

⁶² K. Spalik, *op. cit.*, s. 258.

⁶³ M. Miładowska, *Ogrody zoologiczne*, http://www.ekoportal.gov.pl/jetspeed/portal/portal/Ekoturystyka/Ogrody_Zoologiczne.

Ogrody zoologiczne od starożytności, przez średniowieczne królewskie menażerie i wczesne XVIII i XIX wieczne okratowane zoo, aż do współczesnych parków zwierząt przeszły znaczącą ewolucję. Przeobrażeniom podlegały nie tylko infrastruktura samych ogrodów zoologicznych, wprowadzanie nowych technologii, zmiany w projektowaniu architektonicznym, ale także sposób myślenia o przyrodzie jako całości i podejście do hodowli dzikich zwierząt⁶⁴. „Dzisiejsze ogrody zoologiczne spełniają wiele funkcji zgodnie z wytycznymi WAZA (World Association of Zoos and Aquaria). Funkcje te to m.in. hodowla, poszerzanie wiedzy naukowej o zwierzętach, działalność edukacyjna zwrócona w kierunku najmłodszych oraz ochrona gatunkowa”⁶⁵. Takie ośrodki, jak podkreśla A. S. Pullin, coraz bardziej różnią się od zwykłych kolekcji gatunków mających na celu zaspokojenie ciekawości ludzi i stają się instytucjami odgrywającymi ważną rolę w ochronie gatunków⁶⁶.

Obecnie tworzenie ogrodów zoologicznych jest wyrazem uwzględniania zasady zrównoważonego rozwoju. Z jednej bowiem strony ustawodawca w szerokim zakresie chroni przyrodę, z drugiej natomiast pozwala na bliższe zapoznawanie się z przyrodą i jej zasobami. Ogrody te służą niewątpliwie także powszechnemu i bliższemu zaznajomieniu się z zasobami otaczającego nas świata⁶⁷. Stosownie do definicji zamieszczonej w art. 5 pkt 11 u.o.p.⁶⁸ ogród zoologiczny to „urządzony i zagospodarowany teren wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, gdzie są przetrzymywane oraz ekspozowane publicznie przez co najmniej 7 dni w roku, żywe zwierzęta gatunków dziko występujących, z wyjątkiem:

- a) cyrków,
- b) sklepów ze zwierzętami,
- c) miejsc, w których ekspozowanych jest publicznie nie więcej niż 15 gatunków tych zwierząt i łącznie nie więcej niż 50 okazów gadów, ptaków i ssaków”.

Utworzenie i prowadzenie ogrodu zoologicznego wymaga uzyskania zezwolenia Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Zezwolenie wydaje się na wniosek, po zasięgnięciu opinii regionalnego dyrektora ochrony środowiska właściwego ze względu na miejsce położenia ogrodu zoologicznego oraz opinii organizacji zrzeszającej przedstawicieli ogrodów zoologicznych, wyrażonych w terminie 30 dni od dnia otrzymania

⁶⁴ http://www.zoo.wroclaw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=248.

⁶⁵ M. Miładowska, *op. cit.*, http://www.ekoportal.gov.pl/jetspeed/portal/portal/Ekoturystyka/Ogrody_Zoologiczne.

⁶⁶ A. S. Pullin, *op. cit.*, s. 248.

⁶⁷ B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 55.

⁶⁸ Tekst. jedn. Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220.

wniosku⁶⁹. Do obowiązków podmiotów, które uzyskały zezwolenie na prowadzenie ogrodu zoologicznego należy m.in.:

- 1) uczestnictwo w badaniach naukowych, które mają na celu ochronę gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie wolnym,
- 2) edukacja w zakresie ochrony gatunkowej, z uwzględnieniem ochrony różnorodności biologicznej,
- 3) prowadzenie hodowli zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem, w celu ich ochrony *ex situ*, a następnie wprowadzanie do środowiska przyrodniczego w ramach programów ochrony tych gatunków⁷⁰,
- 4) przetrzymywanie zwierząt w warunkach odpowiadających ich potrzebom biologicznym,
- 5) prowadzenie dokumentacji hodowlanej⁷¹.

W razie postępowania niezgodnego z prawem Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska może cofnąć lub zmienić zezwolenie. Jeżeli wydane zezwolenie zostanie cofnięte ogród zoologiczny podlega likwidacji. Wówczas na podmiocie zarządzającym tym ogrodem ciąży obowiązek zapewnienia utrzymania zwierzętom warunków odpowiadających ich potrzebom biologicznym⁷².

W ogrodach zoologicznych można utrzymywać i hodować zwierzęta:

- 1) urodzone i wychowane poza środowiskiem przyrodniczym,
 - 2) które poza ogrodem nie mają szans przeżycia,
 - 3) jeżeli wymaga tego ochrona populacji lub gatunku albo realizacja celów naukowych.
- Nie są to więc przypadkowe zwierzęta – w każdym wypadku muszą posiadać co najmniej jedną z wyżej wymienionych cech⁷³. Do ogrodów zoologicznych sprowadza się tylko te zwierzęta, którym w ogrodzie można zapewnić warunki odpowiadające potrzebom biologicznym danego gatunku. Nie wolno dopuszczać do rozmnażania zwierząt w ogrodach zoologicznych, jeżeli ich potomstwu nie zapewni się właściwych warunków hodowli i utrzymania⁷⁴.

Ponadto w art. 73 u.o.p. został wyrażony ogólny zakaz posiadania i przetrzymywania, sprowadzania z zagranicy, sprzedaży, wymiany, wynajmu, darowizny i użyczenia podmiotom

⁶⁹ Zgodnie z art. 67 ust. 1-2 u.o.p.

⁷⁰ Zgodnie z art. 74 ust. 1 u.o.p. przeniesienie z ogrodu zoologicznego do środowiska przyrodniczego zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem wymaga zezwolenia wydanego przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

⁷¹ Zgodnie z art. 69 ust. 1 u.o.p.

⁷² B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 57.

⁷³ K. Biernat, *Pozostałe instytucje ochrony przyrody*, [w:] *Polskie prawo ochrony przyrody*, red. J. Ciechanowicz-McLean, Warszawa 2006, s. 82.

⁷⁴ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 265-266.

nieuprawnionym do ich posiadania żywych gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzkiego. Jednakże wobec ogrodów zoologicznych, cyrków, placówek naukowych prowadzących badania nad zwierzętami i ośrodków rehabilitacji zwierząt nie są stosowane wszystkie powyższe zakazy. Możliwe jest także odstępstwo od powyższych obostrzeń na podstawie wydanego przez właściwego regionalnego dyrektora ochrony środowiska⁷⁵.

Szczegółowe określenie warunków hodowli i utrzymywania poszczególnych grup gatunków zwierząt w ogrodzie zoologicznym poddane zostało kompetencji ministra właściwego do spraw środowiska, który w drodze rozporządzenia powinien uregulować zwłaszcza kwestie:

- 1) niezbędnych pomieszczeń i wyposażenia w urządzenia techniczne miejsc przebywania zwierząt poszczególnych gatunków lub grup gatunków,
- 2) minimalnych warunków przestrzennych dla hodowli i utrzymywania zwierząt poszczególnych gatunków lub grup gatunków,
- 3) niezbędnych warunków do prowadzenia reprodukcji zwierząt poszczególnych gatunków lub grup gatunków kierując się potrzebą zapewnienia zwierzętom hodowanym i utrzymywanym w ogrodach zoologicznych warunków odpowiadających ich potrzebom biologicznym⁷⁶.

Realizując zobowiązanie wynikające z delegacji ustawowej zawartej w art. 70 u.o.p. Minister Środowiska wydał w dniu 20 grudnia 2004 roku rozporządzenie w sprawie warunków hodowli i utrzymywania poszczególnych grup gatunków zwierząt w ogrodzie zoologicznym⁷⁷.

Przy zapewnieniu odpowiednich warunków wiele gatunków zwierząt stosunkowo łatwo utrzymać w niewoli, głównym jednak wyzwaniem ochrony zwierząt *ex situ*, według A. S. Pullina, jest ich rozród. „Od wieków różne gatunki zwierząt były trzymane w niewoli, ale nie było to przedmiotem odpowiednio zaplanowanych programów rozrodu zwierząt w celu ich ochrony. Obecnie wiele ogrodów zoologicznych i parków dzikiej fauny i flory zmienia swój profil: z kolekcji zwierząt trzymanyh tylko na pokaz przekształcane są w ośrodki prowadzące programy rozrodu zwierząt w celu ich ochrony”⁷⁸.

Z kolei ośrodek rehabilitacji zwierząt oznacza miejsce, w którym jest prowadzone leczenie i rehabilitacja zwierząt dziko występujących, wymagających okresowej opieki

⁷⁵ Por. art. 73 ust. 1-3 u.o.p.

⁷⁶ K. Biernat, *Pozostałe instytucje...*, s. 82.

⁷⁷ Dz. U. z 2005 r., Nr 5, poz. 32.

⁷⁸ A. S. Pullin, *op. cit.*, s. 251.

człowieka w celu przywrócenia ich do środowiska przyrodniczego⁷⁹. Utworzenie i prowadzenie takiego ośrodka wymaga, podobnie jak w przypadku ogrodów zoologicznych, uzyskania zgody Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska⁸⁰. „Jeżeli wnioskodawca nie spełnia warunków leczenia i rehabilitacji odpowiadających potrzebom danego gatunku zwierząt, należy odmówić udzielenia zezwolenia. Ujawnienie tej okoliczności w już funkcjonującym ośrodku może uzasadniać cofnięcie zezwolenia, co pociąga za sobą likwidację ośrodka”⁸¹.

Podkreślić należy, że pobyt zwierząt w ośrodku może mieć charakter jedynie czasowy. Założeniem bowiem jest, by po zakończeniu leczenia czy rehabilitacji zwierzę powróciło do swego naturalnego środowiska przyrodniczego⁸². Bardzo istotną regulacją z punktu widzenia realizacji celów leżących u podstaw zakładania ośrodków rehabilitacji zwierząt jest dyspozycja art. 76 ust. 1 u.o.p., zgodnie z którą zwierzęta objęte leczeniem i rehabilitacją w ośrodku rehabilitacyjnym nie mogą być sprzedawane. „Zakaz sprzedaży zwierząt wyrażony wprost w ustawie pociąga za sobą bezwzględną nieważność ewentualnej umowy sprzedaży”⁸³.

Działalności wyżej omówionych placówek ustawowo objęta jest obowiązkiem przeprowadzania w nich kontroli. Uprawnionym do prowadzenia kontroli jest regionalny dyrektor ochrony środowiska właściwy ze względu na miejsce położenia ogrodu zoologicznego lub ośrodka rehabilitacji zwierząt. Kontrola taka powinna mieć miejsce co najmniej raz na 3 lata, co nie wyklucza możliwości przeprowadzania ich częściej – stosownie do potrzeb⁸⁴. Przeprowadzanie kontroli i wykrywanie ewentualnych nieprawidłowości ma niewątpliwie istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania ogrodów zoologicznych, czy ośrodków rehabilitacji, a przez to również dla stanu utrzymywanych tam zwierząt.

⁷⁹ B. Rakoczy, *Prawo ochrony przyrody...*, s. 55.

⁸⁰ Por. art. 75 ust. 1 u.o.p.

⁸¹ A. Lipiński, *Prawne podstawy...*, s. 266.

⁸² K. Biernat, *Pozostałe instytucje...*, s. 85.

⁸³ K. Biernat, *ibidem*, s. 86.

⁸⁴ Por. K. Biernat, *ibidem*, s. 86-87; art. 77 u.o.p.